

УДК 373.6-057.84 (477.53-21)

Дружиніна В.В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту
Орлянський А. Г.,
факультет економіки і управління
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського

ДІАГНОСТИКА ПРОФЕСІЙНО-ОСВІТНІХ ПЕРЕВАГ ВИПУСКНИКІВ ШКІЛ М. КРЕМЕНЧУКА

Постановка проблеми. У сучасній українській економіці здійснюється низка перетворень, які, в першу чергу, відображаються на попиту і пропозиції ринку праці, що впливає і на вибір напрямів спеціальностей випускниками загальноосвітніх установ. За існуючими даними, помилки у виборі професії обійшлися у 80-ті роки колосальні суми. Тим часом, деякі об'єктивні перспективи ефективності профорієнтації у розвинених країнах такі: належно проведена профорієнтаційна робота дозволяє скоротити терміни або вартість профнавчання у 2-2,5 рази, підвищити продуктивність праці на 20-30%. Тому від того, наскільки правильно учнівська молодь визначиться з професійним заняттям у майбутньому, буде залежати якість трудових ресурсів, рівень інтелектуального потенціалу і рівень життя, що, в свою чергу, вплине на основні показники функціонування ринку праці: зайнятість, безробіття, структуру попиту-пропозиції ринку трудових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних і зарубіжних авторів, що займаються проблемами самовизначення особистості та професійної орієнтації, можна назвати І. Беха [2], Р. Гуревича [4], А. Сазонова, В. Симоненка, В. Сахарова, С. Чистякову. Проблеми трудової підготовки і політехнічної освіти особистості як основи самовизначення охарактеризовано у працях П. Атутова, К. Ахіярова, С. Батишева, Ю. Бабанського, В. Бєлікова,

О. Котова [5], О. Акіліна [1], С. Кравцов [6], М. Загузова, Ф. Іващенко, С. Матушкіна, А. Найна, Г. Серікова, М. Скаткіна, Н. Томіна, Е. Ферапоновой. Незважаючи на значні наукові результати в галузі професійної орієнтації учнів загальноосвітніх закладів, аналіз літературних джерел показав, що в наукових працях недостатньо вивчений попит на освітні послуги навчальних закладів місцевого рівня. Тому проблема професійного самовизначення і самоствердження тих, хто завтра буде учасником місцевого ринку праці є актуальною.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення професійно-освітніх орієнтирів молоді загальноосвітніх закладів місцевого рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес остаточного ухвалення рішення з приводу вибору професії здійснюється у випускних класах загальноосвітніх установ. Однак таке рішення учнями приймається під впливом викладацького складу, батьківської думки, друзів, престижності і т.д., при цьому в такому життєво важливому питанні не простежуються індивідуальні переваги учня, його бажання самоствердитися. Необхідно підкреслити, що професійний вибір по суті є першим кроком школяра в самостійне доросле життя. Його можна визначити як «вибір індивідом певного виду трудової діяльності в рамках структури потреб народного господарства в кадрах, що склалася на основі існуючого поділу праці» [8]. Тому виникла необхідність провести соціологічне опитування випускників шкіл м. Кременчука, й цим самим дослідити їх індивідуальні вподобання, що дасть наочну картину про перспективи розвитку ринку освітніх послуг і ринку праці в місті Кременчук.

У соціально-прогностичній анкеті під назвою «Вибір майбутньої професії» міститься дев'ять питань. У анкетуванні брали участь 630 респондентів-учнів з 32 шкіл, з них 64% дівчат, 36% юнаків одинадцятих класів.

Основною метою опитування було дізнатися, з якою спеціальністю хочуть зв'язати респонденти життя, де вони планують працювати. У сучасних умовах високої конкуренції на місцевому ринку праці з постійно зростаючими вимогами до претендента, величезну роль має завдання по вихованню в молоді активної життєвої позиції для майбутньої трудової діяльності.

У відповідності з концепцією української освіти, велика роль у вирішенні цього завдання приділяється загальноосвітнім школам. Закінчуючи школу, випускник досягає певних освітніх та особистісних результатів, які направляють його в подальшому виборі життєвого та професійного шляху. Так само випускнику необхідно співвідносити особисті потреби з реальними можливостями, потребами суспільства і місцевого ринку праці.

Вивчення професійних намірів і життєвих планів учнів 11-х класів допоможе зрозуміти, ким хочуть стати випускники, який рівень освіти вони бачать для себе в майбутньому, в яких сферах

хочуть себе проявити. Допомогти випускнику вибрати професію, яка буде відповідати потребам суспільства і особистим амбіціям – найважливіше завдання освітньої сфери та батьків школярів.

Але більшість абітурієнтів планують своє навчання за спеціальностями, в яких у майбутньому буде велика конкуренція, це помітно з випускників юридичних і економічних факультетів, які при жорсткій конкуренції у цих сферах мають мало можливостей працювати за професією.

Ефективна допомога випускникам у виборі професії можлива на підставі бачення та розуміння професійних переваг і планів своєї майбутньої діяльності.

Отже, аналіз питання «В якій професійній сфері діяльності Ви бажаєте працювати?» надає результати про досить широкий запропонований спектр спеціальностей. Найбільш бажаними напрямками професійної діяльності для місцевих абітурієнтів є економіка і фінанси, управління, транспорт, юриспруденція. Це дає припустити, що в разі реалізації вказаних планів в найближчій часовій перспективі ці спеціальності будуть володіти кадровим резервом. Але тим самим, з результатів даного дослідження видно, що рейтинг робочих спеціальностей дуже низький і відображає небажання молоді їх отримати. Це є очевидною ознакою усе більш зростаючої розбіжності між попитом і пропозицією на місцевому ринку робочої сили у зв'язку зі зростаючими темпами економічного розвитку. Як було зазначено вище, місто Кременчук має розвинену промислову інфраструктуру й потребує саме «робочі руки».

Аналіз питання «Якщо Ви не збираєтесь отримувати робочу професію, то вкажіть причину» дає підстави зробити висновок, що абітурієнти більш за все хвилюються за те, що, отримавши робочу професію, вони матимуть погані умови для праці, й прикриваються бажанням отримати вищу освіту. Неохоче бажання бути у майбутньому «роботягою» підтвердилось на фоні отриманих відповідей на попереднє питання.

Також варто помітити, що лише 14% опитуваних бажають отримати вищу освіту. Хоча тішить те, що на відміну від інших, їх головною метою є не фінансові заохочення. Основними аргументами відмови від придбання робочих професій, як вважають випускники, є: мала заробітна плата (12,06%), немає можливості кар'єрного росту (11,59%), а також відсутність інтересів до даних спеціальностей (11,1%).

З цього можна зробити висновок, що майбутні студенти хочуть більше працювати мізками, аніж м'язами, й вважають, що в спеціальності, яку вони обрали, є більше перспектив, ніж працювати слюсарем на заводі.

Проаналізувавши питання «Що найбільше впливає на вибір професії?», визначено, що насамперед впливають поради батьків та родичів (177 респондентів або 28,1%), а вже тільки потім власний особистий інтерес (24%), невелика кількість абітурієнтів користується рекомендацією фахівців, та ще менше учнів цікавляться попитом на ринку праці в місті та за його межами, цим самим стають беззбройними для своєї майбутньої кар'єри, якої так прагне більшість.

Отже, поради батьків і родичів є найважливішим джерелом впливу, що визначає майбутній вибір учня і в цьому немає нічого дивного, адже всі батьки хочуть найкращого для своєї дитини [3]. Але на практиці часто зустрічається, що саме думка рідних перечить діям абітурієнта, тим самим збільшуючи імовірність того, що дане навчання не принесе користі, а можливо й нашкодить кар'єрі.

Респонденти при наданні відповіді на питання «Що приваблює Вас у вибраній професії?» головним фактором визначили перспективу займатися улюбленою справою (25,4%), друге місце займає можливість мати робоче місце (20%), 16% просто хочуть заробляти гроші, але для цього не потрібно мати обов'язково вищу освіту. Також всього для 9% респондентів є сприятливим фактором праця в рідному місті.

Практично половина опитаних показала, що після закінчення школи вони вирішили вступати до ВНЗ, 28% респондентів планують вступити до технікумів та коледжів, професійно-технічних училищ, і лише 4% планують відразу після закінчення школи влаштуватись на роботу. 19 респондентів з 228 юнаків хочуть відразу йти до армії після навчання, а з цього слідує, що приблизно 1,5 року вони будуть просто чекати поки їм виповниться 18 років.

З вищенаведеного слід зробити висновки, що половині опитаних школярів хочеться отримати вищу освіту, що означає в перспективі на майбутнє: спеціалістів з вищою і середньою освітою буде майже рівна кількість.

Анкета містила питання про те, де планує отримати респондент професійну освіту (табл. 1). Абітурієнти поділилися з своїми планами на майбутній вступ до вузів, й яке місто вони обирають за основу вступу. Для ВНЗ міста Кременчука ситуація виглядає доволі прикро, так як більше половини обирають саме інші міста, в основному м. Київ (32%). Також кременчуцькі школярі в невеликій кількості планують здобувати освіту за кордоном, а саме здебільшого у Польщі.

Рішення абітурієнтів навчатися за межами рідного міста можуть сумно закінчитись для філій та «слабих університетів», так як за відсутності студентів постане питання про закриття спеціальностей або самого навчального закладу.

Таблиця 1

Місця отримання професійної освіти

Показник	Чисельність респондентів	Питома вага, %	Хлопці		Дівчата	
			осіб	%	осіб	%
Кременчук	120	19,05	36	16,36	84	20,49
Полтава	57	9,05	12	5,45	45	10,98
Київ	203	32,22	56	25,45	147	35,85
інші міста України	137	21,75	53	24,09	84	20,49
за межами України	63	10,00	36	16,36	27	6,59
не вирішив, не знаю	50	7,94	27	12,27	23	5,61
	630	100,00	220	100,00	410	100,00

Джерело: авторські розрахунки за даними анкетування

На першому місці в питанні про причини здобуття освіти за межами м.Кременчук, респонденти пріоритетність віддають престижності та більш високому рівню освіти в інших регіонах держави (147 респондентів або 23,3%), незначно відстають ще дві відповіді майже з однаковим результатом, а саме: легше працевлаштуватися в іншому місті (15,24%), а також подобаються ВНЗ інших міст України (15,08%), й лише у 22 респондентів у планах вчитись в м.Кременчуці, це значно менша кількість з питання, що було вище.

Отже, з результатів аналізу цілей й мотивів видно, що основною метою навчання є не те, чим будуть займатися респонденти, а скільки будуть заробляти, про що вже неодноразово було підтверджено в даному опитуванні.

Реалізація професійних планів лише у чверті опитаних респондентів пов'язана з роботою у рідному місті, що негативно вплине на розвиток кадрового потенціалу м. Кременчука. Але є надія на те, що 26% опитаних, котрі ще не знають, де залишаться працювати, повернуться і поповнять ряди кременчуцьких спеціалістів.

Визначено, що половина респондентів не планують працевлаштуватися в рідному місці, аргументуючи, що для їх спеціальностей немає кар'єрного росту та погані умови життя, але якщо зрівнювати економічні показники по всій Полтавській області, то можна з'ясувати, що саме м. Кременчук має достатньо високий рейтинг практично за всіма соціально-економічними показниками, для будівництва свого кар'єрного росту (рис. 1).

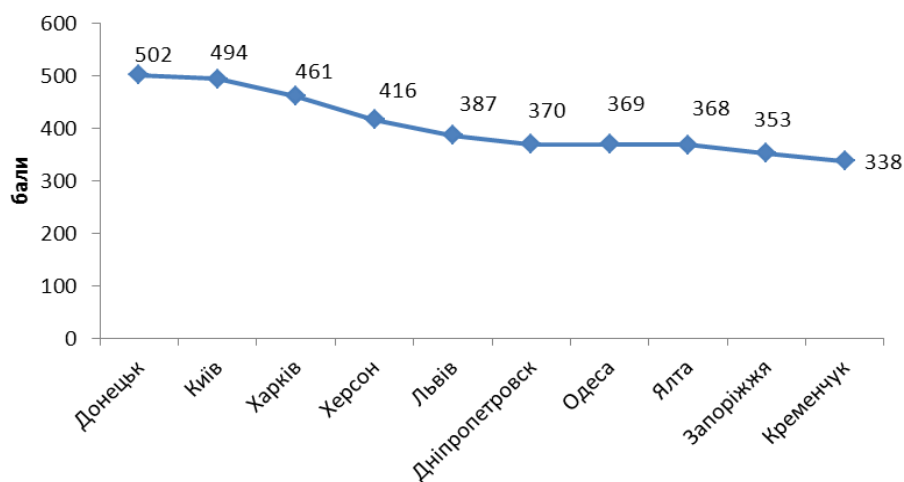

Рис. 1. ТОП-10 самих багатих міст України за 2012 рік

Джерело: [8]

Треба зазначити, що лише 12% респондентів аналізують місцевий ринок праці, який потребує фахівців робочих спеціальностей, а також саме батьки у 16% респондентів відмовляють працювати своїх дітей на рідне місто. Чому вони прийняли таке рішення, нажаль, невідомо, але суспільство само створює умови, у яких буде працювати й тільки від нього залежить, що надалі буде з містом.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, результати проведеного дослідження свідчать, що загальна кількість школярів, що визначилися з вибором професії, складає 86% від загальної кількості опитуваних. Найпопулярнішою професійною сферою у школярів є «економіка і фінанси». Варто зазначити, що більше половини школярів відмітили, що лише 12% аналізували ринок праці, які

орієнтуються в отриманні робочої спеціальності за своїм фахом, тобто рівень інформованості майбутніх абітурієнтів досить низький, незважаючи на практично повсюдну доступність інформації за допомогою Інтернету. Найбільше в обраній професії школярів приваблює великий заробіток та можливість займатися улюбленою справою. Найбільший вплив на вибір професії випускників здійснювала думка батьків – 28,10% відповідей.

У своїх життєвих планах, пов'язаних з працевлаштуванням, лише 23,33% опитаних школярів бажає працювати у м. Кременчук, а за межами абсолютна – більшість. Такий вибір обґрунтовано більшими можливостями реалізації своїх здібностей та перспектив розвитку, великою заробітною платою.

Отже, майбутні абітурієнти прагнуть «легких» грошей при величезній конкуренції їх на ринку праці в майбутньому, також не хочуть працювати в місті Кременчук через «погані умови праці», хоча не вистачає робочої сили, що впливає на обсяги виробництва заводів-гігантів.

Здійснюваний випускниками професійний вибір не повинен бути необдуманим актом, як це нерідко відбувається у даний час, він повинен бути результатом тривалого, планомірного розвитку особистості. Це можливо тільки у разі здійснення цілеспрямованої роботи з професійної орієнтації молоді, включаючи всі її складові – професійне просвітництво, діагностику, консультацію, відбір, адаптацію та виховання. У зв'язку з цим, необхідне поновлення розробки наукових основ професійної орієнтації відповідно до вимог сучасного місцевого ринку праці, а також перспективами розвитку економіки, соціально-демографічної та професійно-кваліфікаційної структури українського суспільства.

Література

1. Акіліна О.В. Аналітичний огляд ринку / О.В. Акіліна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 10. – С.152-159.
2. Бех І.Д. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: навч.-метод. видання [Виховання особистості: у 2 кн.; кн. 1.] / І.Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
3. Ведерников В.М. Проблема осознанного профессионального выбора выпускниками школ [Электронный ресурс] / В.М. Ведерников, О.Б. Владимиров. – Режим доступа: <http://www.pandia.ru/text/78/002/36642.php>
4. Гуревич Р. Трудове навчання і виховання – основа професійного самовизначення учнів / Р. Гуревич // Рідна школа. – 2002. – № 3. – С. 27-29.
5. Котова О.В. Державна молодіжна політика: проблеми працевлаштування молоді / О.В. Котова // Наукові доробки молоді – вирішенню проблем Європейської інтеграції: збір наукових статей у 2 томах. – Континент, 2008. – Т1. – 2008. – С. 38-40.
6. Кравцов С. О. До проблем професійно-технічної освіти [Електронний ресурс] / С. О. Кравцов. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Soc_dos/2008_7/kravtsov.pdf
7. Певная М. В. Социальная работа: представления о профессии / М. В. Певная, Я.В. Дидковская // Социологические исследования. – 2011. – № 4. – С. 92-96.
8. Рейтинг самых богатых городов Украины: Донецк, Киев, Харьков – лидеры [Электронный ресурс] // Щоденна туристична газета. – Режим доступу: <http://www.tourismnews.com.ua/news-3048.html>